

İBN BİBİ'NİN SELÇUK TARİHİ *

HERBERT W. DUDA

1192—1280 milâdî tarihleri arasındaki Anadolu Selçukluları devresini ihtiva eden İbn Bibî'nin Selçuklu tarihi esas mânasiyle ne bir kronik, ne de pragmatik mânada tahrir edilmiş bir tarih eseridir. Bu eser daha ziyade on üçüncü asırdaki yüksek islâm kültürünün parlak ışığında akseden farisî lisanda yazılmış bir hatırat kitabıdır. Aslında müellif her halde Anadolu Selçuklularının tarihini, bunların Anadolu'yu yurt edinmelerinden itibaren, tasvir etmekle tavzif edilmiş olmalıdır; fakat bütün görünüşe göre, o zaten hiç kaydetmediği yazılı kaynaklara dayanarak, kendisi için meçhul olan bir maziye tasvir etmekten ziyade, bizzat kendi görüp işittiklerini zamanının edebî üslûbunda ahfada intikal ettirmeği tercih etmiştir¹.

Bu sebeptendir ki, bizzat eserinin methalinde de belirtmiş olduğu gibi, Selçuk devrinin ilk zamanlarına âit istifâde edebileceği kaynakların azlığı ve kifayetsizliği yüzünden, tasvirlerine milâdî 1192 tarihinde tahta çıkan Selçuklu Sultanı Birinci Gıyâseddin Keyhüsrev'le başlayıp, bunu kendi zamanına kadar getirmekle iktifa etmiştir². İbn Bibî ne kulak, ne de göz şahidi olduğu ve her halde yalnızca kendi zamanına intikal eden eski an'anelerin ışığında kısaca gözlerimiz önüne serdiği sultan Birinci Alâeddin Keykubad'ın cülûsundan evvelki hadiselerden sonra, ancak bu sultanın devrinin tasvirinde genişlemekte ve mufassallaşmaktadır. İbn Bibî'nin eseri bunu takib eden yılların tarihî olaylarına geniş mânada ışık serpmekte ve bundan başka onüçüncü asırdaki Anadolu Selçuklu sultanlığının siyasî, içtimâî, idarî, iktisadî ve kültür hayatından hakikî, canlı ve cazip tablolar çizmektedir. İbn Bibî'nin, eserinde tasvir ettiği son hadise İkinci Gıyâseddin Mes'ûc'un

* Ankarada Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde 23' kasım 1956'da verilen bir konferans.

¹ Bk. Ayasofya nüshası, s. 11 ve 742

² Bk. Ayasofya nüshası, s. 11.

İlhanî hükümdarı Abaka'nın yanına gitmek üzere, Kırım'dan Sinob'a gelişidir. Mâlûm olduğu üzere hicrî 679 (miladî 1280)'de vukubulan bu seyahat neticesinde, Abaka tarafından Sultan Giyaseddin Mes'ud'a Amid, Harput, Malatya ve Sivas bölgelerinin hakimiyeti tevcih edilmiş ve ayrıca kendisine birçok vaitlerde de bulunulmuştu ki, İbn Bîbî eserinin en sonunda bunların yerine getirilmesi temennisinde bulunmaktadır.

İbn Bîbî eserini daha evvelden ebeveyninin de mensup bulunduğu yerli hanedanın sadık bir hizmetkârı, bir saray adamı ve yüksek bürokrasinin bir mümessili sıfatıyla kaleme almıştır¹. Kendisini eserinin methalinde el-Hüseyn b. Muhammed b. Alî el-Ca'ferî er-Ruğadî adıyla ve Müneccime Bitî'nin oğlu yani İbn Bîbî lakabıyla meşhur olarak takdim eder. İkinci bir lakabı olan Nâsireddin ünvanı yalnız yine onun hali hayatında telif edilmiş olan eserinin muhtasarında zikredilmektedir. Ruğadî nisbesi onun muhakkak surette Mazenderandaki Ruğad'da doğduğuna delâlet etmez; çünkü bu nisbenin kendi adı olan el-Hüseyn'e aid olması muhakkak, lâzım ve şart değildir. Mezkûr muhtasardan ayrıca İbn Bîbî'nin Mâlik-i Divan-ı Tuğra yahut Emîr-i Divan-ı Tuğra olduğunu öğreniyoruz.

İbn Bîbî ve âilesinin hayatları hakkındaki mâlûmatımız sadece onun bizzat kendi eserinde kildirdiklerine inhisar etmektedir. Bu mâlûmata göre hakikî ismi meçhûlümüz olan ve daima yalnızca el-Bîbî el-Müneccime olarak zikrolunan İbn Bîbî'nin annesi Nişapur'da Şâfi'î cemâatinin reisi Kemâleddin Simnânî'nin kızı olup, anne tarafından meşhur fakih Muhammed b. Yahya'nın torunu idi; müneccimlik sanatını mezkûr büyük babasından öğrenmiş ve çok ilerletmişti. Annesiyle iftihar eden İbn Bîbî: «Kadınların ilimle uğraşmaları nadirat ve acaibattan olduğu cihetle kendisi çok hayranlık uyandırmakta idi» demektedir². Müneccime Bitî'nin uzunca bir müddet Celâleddin Hârezmşah muhitinde yaşamış ve faaliyet göstermiş olduğu anlaşılıyor. 1229 yılında Selçuk sultanı Birinci Aâleddin Keykubad'ın elçisi Emir Kemâleddin Kâmyâr da onu bu muhitte tanımıştı. Kemâleddin Kâmyâr'ın, avdetini müteakip efendisine Bîbî'nin büyük meharetinden ve gördüğü

¹ Bk *İslam Ansiklopedisi*, c. V/2, s. 7 3 b, 714 a, b.

² Bk *Ayasofya nushası*, s. 422.

itibardan bahsetmiş olduğu ve bunun da Bibi ailesinin istikbaline mühim tesirler icra etmiş bulunduğu tahmin edilebilir.

İbn Bibi'nin babası, Mecdeddin Muhammed Tercüman, Kûr-i Sıh seyyitlerinden ve Curcan eşrafındandı. H'arezmşah Alâeddin Muhammed'in müstevfisi, veya sahib-divanı olan Şemseddin Muhammed b Behâeddin Muhammed tarafından kudretli bir münşı olarak yetiştirilmişti. Mezkûr Şemseddin Muhammed'e gelince, bu zat İbn Bibi'nin eserinin meydana gelişi tarihi için mühim olan meşhur tarihçi ve devlet adamı Alâeddin Ata Melik b. Muhammed Cüveynî'nin büyük babasıdır. İbn Eibi'nin babası, çok yaşlı olarak, hicrî 670 yılının (1272 m) şa'ban ayında vefat etmiştir. Annesinin vefat tarihini İbn Bibi bildirmiyor. Fakat muhakkak olan cihet, İbn Eibi'nin onun adını zikrederken, ilâve ettiği rahimahallah sözünden de anlaşılacağı üzere, bu hanım eserin telif edildiği sırada, artık yaşayanlar arasında bulunmamakta idi.

Evvelce belirtmiş olduğumuz gibi, Celâleddin H'arezmşah'ın maiyetinde bulunmakta olan İbn Bibi'nin ebeveynine, hükümdarlarının tali yıldızının sönmekte bulunduğu herhalde meçhul kalmış olmamalıdır. Onların daha 28 ramazan 627 hicrî (10 ağustos 1230 m) tarihinde Celâleddin H'arezmşahla Selçuk sultanı Birinci Alâeddin Keykubad ve müttefiki Şam Eyyubîlerinden el Melik-ül-Eşref Muzaffereddin Musa arasında vukubulan savaşı hemen müteakip, galiplerden biri olan el-Melik-ül-Eşref'in yanına gittikleri anlaşılıyor. Onların Celâleddin'den bu ayrılışlarının 1231 Âmid mağlubiyetinden sonra vukubulmadığı tahmin edilebilir. Çünkü İbn Bibi'nin bizzat «Sultan Celâleddin'in sonu geldiği ve başına Mogol ordusu tarafından felâket açıldığı zaman annem ve babam Dimaşk'a gittiler.» demesine¹ rağmen, el-Melik ül Eşref'le Alâeddin Keykubad'ın aralarının açılmasından evvel bu sonucunun, vaktiyle Kemaleddin Kâmyâr'ın müneccime Bibi hakkındaki sitayiş-kârane sözlerini hatırlıyarak, İbn Bibi'nin ebeveyninin âkıbetini araştırdığını ve, onların Dimaşk'ta bulduklarını öğrenince, Melik Eşref'e bir elçi göndererek, bunların Konya'ya gelmelerine müsaade etmesini rica ettiğini ve bunun üzerine her ikisinin büyük tazim ve tekrim ile Rum diyarına getirildiklerini biliyoruz. Selçuk

¹ Bk Ayasofya nüshası, s. 422.

birliklerinin 631 h. (1233 m.) tarihinde Suriye'ye karşı savaş için Harput önünde buldukları sırada, İbn Bîbî'nin ebeveyni Alâeddin Keykubad'ın hizmetinde bulunmakta idiler. Şu halde 1231/1232 arasında Selçuk sarayına gelmiş olmalıydılar. Bibi, girişilen savaşın başarıyla neticeleneceğini, doğru olarak, evvelden bildirmeğe muvaffak olduğu cihetle, sultandan hususî bir lûtufta rica etmek müsaadesini elde etmişti. O vakte kadar «müşrif-i ferrâşhâne» vazifesini gören kocası Mecdeddin Muhammed için münşîlik rütbesi rica etti. Sultan onun bu arzusunu yerine getirdi. Bu suretle Mecdeddin Muhammed gerek Alâeddin Keykubad'ın müteakip saltanat devresinde ve gerekse onun halefleri zamanında devlet divanında çalışmış, tercüman unvanını taşımış ve birkaç elçilik heyetine iştirâk ettirilmiştir¹.

İbn Bibi'nin eseri bize üç şekilde intikal etmiştir :

1. Fârisî olarak ve aslî nusha halinde *el-Avâmir-ül-Alâiye fi-l-umûr-il-Alâiye* adı altında,

2. Yine fârisî olarak ve İbn Bibi'nin hali hayatında adı bilinmeyen bir müellif tarafından ihtisar edilmiş şekliyle (yani muhtasar),

3. On beşinci asrın ilk çeyreğinde Yazıcıoğlu Alî'nin orijinal eserinde türkçeye yapılmış olan serbest, yani kelime kelime olmayan tercüme şekliyle.

744 sahifelik asıl eserin sultan Üçüncü Gıyâseddin Keyhüsrev'in kütüphanesi için yazılmış olan nüshası Ayasofya kütüphanesinde 2985 numarada mevcut bulunmaktadır, ve yegâne nüshadır. Bu nüshanın gerek ilk ve gerek on birinci sahifesinde eserin adı verilirken «Alâiye» kelimesi noktasız bırakılmıştır. Bu noktasızlık aynı satırda iki defa tekerrür eden aynı kelimenin muhtelif şekillerde, meselâ birisinin «Alâniye» şeklinde okunması icap ettiği kanaatını uyandırır gibi olmuşsa da, Adnan Erzi'nin *İslâm Ansiklopedisi*'nde vermiş olduğu izahat her iki kelimenin de «Alâiye» şeklinde okunmasının doğru olacağını göstermiştir. Çünkü bu ünvanda geçen iki Alâiye sözünden birisi sultan Alâeddin Key-

¹ Bk. Ayasofya nüshası, s. 482, 485, 542.

² Bk. *İslâm Ansiklopedisi*, c. V/2, s. 713 a.

kubad'a, diğeri de müellifi teşvik ve tanzif eden vezir Alâeddin Ata Melik Cüveynî'ye aittir; bu suretle İran şiirinde pek makbul olan bir tecnis-i tâma varılmış oluyor. 744 sahifelik eserin her nekadı sadece 263 sahifesi Birinci Alâeddin Keykubad saltanatına tahsis edilmiş ise de, bu devrin, müteakip devrelere de huzme'lerini serpmiş olan Anadolu Selçuklu devletinin en parlak zamanını teşkil ettiğini hatırlatalım.

İbn Bibi eserinin önsözünde, Alâeddin Ata Melik'in, bir zamanlar babasının onun büyük babasından görmüş olduğu gibi, daima lütuflarına mazhar olduğunu, bu sefer de ondan Rum Selçukluları tarihini yazmak emrini aldığını zikreder ve bu vazifeyi yukarıda bildirdiğimiz şartlar altında yerine getirip, eserini büyük Sahib-divan Alâeddin Ata Melik'e ithaf eylediğini söyler. Eserinin muhtelif yerlerinde de velinimetinin meth ü senasına hususî fasıllar tahsis etmiştir. O eserini de böyle bir meth ü sena fasılyle kapamış ve bu arada onu Ata Melik'e bu şekliyle arzettiğini bildirmiştir.

Eserin telif tarihi olarak daha 1935'te 680, milâdî 1281 tarihini kabûl etmiştim. Bu hususta o zaman vermiş olduğum bir konferansın neşredilmiş olan bir hulâsasından¹ da görülebileceği gibi bu tarihleme hususunda şu vakıalara istinat etmiştim: Yukarıda da söylemiş olduğum gibi, İbn Bibi'nin kaydettiği en son hadise İkinci Giyâseddin Mesud'un Kırım'dan Sinob'a gelişi ve 679 kışında (1280) Abaka Han'ın yanına gidişidir. İbn Bibi, sultanın Abaka'nın yanına hareket ettiği sırada, kışın çok ilerlemiş olduğunu hikâye eder. 679 hicrî yılının kışı şarkî Anadolu'da recep ile zülkade arasına yani takriben 27 ekim 1280 ilâ 23 mart 1281 arasına düşer. Diğer taraftan İkinci Giyâseddin Mesud'un ancak kış başlangıcında Sinop istikametinde denize açıldığını kabul edemeyeceğimize ve kışın hücumuna daha ziyade kara seyahatı esnasında maruz kalması lâzım geldiğine göre, onun 20 zilhicce 680 (1. 4. 1282 miladî) tarihinde vefat eden Abaka'nın yanına 679 hicrî yılında varmış olduğu kabûl edilebilir. Muhakkak olan cihet İbn Bibi'nin eserinin ikmal edildiği sırada onun henüz

¹ Bk. H. W. Duda, *Zur Geschichtsschreibung über die Rüm-Seldschuken* (*Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, c. 89, 1935, s. 19 v.d.).

hayatta bulunduğu hususudur. Fakat eser İkinci Giyâseddin Mes'ud'un, muhtemelen 681 hicrî (1282 m.)'de vukubulmuş olan culûsuna kadar varmıyor.

Halil Ethem Beyin *Kayseriye şehri* adlı eserinde¹ bulunmuş meskûkata müsteniden, İkinci Giyâseddin Mes'ud için tesbit ettiği cülûs tarihi 681 h. (1282 m.)'dir. Sultan Veled'in *Divan*'ında² mevcut olup, bu sultanın Konya'ya 25 rebi'ülâhîr 680 tarihinde gelmiş olduğunu belirten kaside bu sultanın tahta çıkışı hakkında cülûs istilahını ihtiva etmediği cihetle, cülûs tarihinin tayini bakımından muteber bir vesika addedilemez. Ayasofya nüshasında 736 ncı sahifede İkinci Giyâseddin Mes'ud sadece veli'aht olarak gösterildiği halde, muhtasarda 334 ncü sahifede Anadolu'nun bu zaman için sultanı gösterilmektedir. Ayrıca İbn Bibi eserini bir çok mükerrer meth ü senalarla, 1 nisan 1282'de ölen Abaka'nın vefatından kısa bir zaman evvel gözden düşmüş bulunan Alâeddin Ata Melk Cüveynî'ye ithaf etmişti. İbn Bibi'nin kitabını yıldızı sönmekte bulunan bir şahsiyete ithaf edeceği kabûl olunamaz. Nihayet o da, şâir ve âlimlere karşı gösterdiği sehavetle şöhret kazanmış bir zattan mükâfat beklemekte idi. Bu suretle bütün vâkıalar, İbn Bibi'nin eserinin en geç 680 yılı başında, yani 1281 ilk baharında ikmal edilmiş olduğuna delâlet eder görünüyor. Diğer taraftan İbn Bibi'nin, gûya çok iyi tanımış olduğu Şemseddin Ömer Kazvinî'nin vefatını zikretmemiş olması da, telifin ikmal senesinin 679'a irca edilmesi için bir sebep teşkil etmez. Çünkü bütün eseri içinde büyük muasırı Mevlâna Celâleddin Rumî'den bile bir kerrecik olsun bahsetmemiş olan İbn Bibi'nin Şemseddin Ömer Kazvinî'nin muahhar âkıbetiyle alâkadar olmak ihtiyacını hissedeceği pek iddia edilemez.

Eserin yine farisî olarak ve ihtimamla yapılmış ve eserin aslında bulunmayan bazı tarihlemeleri de ihtiva eden bir muhtasarı, Houtsma'nın fikrinde 15 nci asra ait bir nüsha halinde Paris'te Bibliothèque Nationale'de bulunmaktadır. Bu nüshaya müsteniden M. Th. Houtsma muhtasarı 1902'de neşretmiştir. Orijinal eserin muhtasarla yapılan itinalı bir mukayesesi, muhtasarın adı

¹ İstanbul, 1834, s. 402.

² Bk. *Divan-ı Sultan Veled*, F. Nafiz Uzluk yönünden basdırıldı, Ankara, 1941, s. 224.

bilinmeyen müellifinin titiz ve ihtimamlı bir mesâ'i sarfetmiş olduğunu ve tarihî bakımdan ehemmiyetli hiçbir kaydı atlamadığını gösterir. Muhtasarın adı meçhul müellifi vazifesini, büyük eseri mevcut edebî ve belâğata müteallik süslü ve lüzumsuz üslûp hususiyetlerinden temizlemek ve bunu daha kolay anlaşılabilir bir şekle ifrağ etmekte görmüş olacaktır. Muhtasarcı, eserinin başında, belki de Ahiler birliği mânasına gelebilecek olan «Cema'-at-i-lhvan» ın aslî eserin hacminden ve müşkül üslûbundan şikâyet ettiğini ve bu muhitin eserden istifadesini temin için bu kısaltmayı yaptığını belirtmektedir.

Asıl eserin muhtasarla mukayesesinden, telhisçinin bütün dikkatini eserin Kur'ân âyetleri, hadisler, şiir ve beytlerle doldurulmuş saray divanı üslûbunu tâdile ve basitleştirmeye hasrettiği meydana çıkıyor. Bu hususta muhtasarcının usûlü iki şekilde tezahür ediyor: O, ya muğlak ve tantanalı süs ibarelerini doğrudan doğruya atmak suretiyle tamamiyle mihanikî bir tarzda hareket etmekte — ki ekseriyetle bu vakî olmaktadır —, yahut müellifin edebî kudretini göstermek için tasvirlerinde yaptığı tekrarları mâna bakımından birleştirmek suretiyle ihtisar etmektedir. Fakat muhtasar müellifinin bu hususta cezrî davrandığı söylenemez. Çünkü o da zamanın zevkine uygun hoşâ giden edebî bir tasvir vücuda getirmek istemekte idi. Bu sebeptendir ki orijinalin mutantan üslûbunun akisleri kısaltmada da muhafaza edilmiştir. Ayrıca bunda Ata Melik Cüveynî'ye ait medihler bir kenara bırakılmıştır.

Muhtasar, içinde İbn Bibî'nin adı geçen yerde «dâmet fedâ'ülûhu» ibaresinin bulunmasının da ispat ettiği gibi daha İbn Bibî yazarken tanzim edilmiştir¹. Muhtasarın yapıldığı devre şu delillerle de daha tam olarak tesbit edilebilir:

Eserin 283 üncü sahifesinde Fahreddin Hoca Ali hakkında «hali hazırda memleketin hâkimidir» denilmektedir. Ayrıca aynı zat eserin sonunda kendisinin o vakte kadar vaki olmuş olan vefatından bahsedilmeden bir defa zikredilmektedir; halbuki bu zatın ölüm tarihi kitabesiyle mâlûmdur ve buna göre 684 hicrî yılının şevval ayının sonlarında ölmüştür ki², bu da 20/28 aralık

¹ Bk. Duda, *Zur Geschichtsschreibung...*, s. 20.

² Bk. Cl. Huart, *Épigraphie Arabe d'Asie Mineure*, Paris, 1895, s. 78.

1285 miladî tarihine tekabül eder. Şu halde 1285 yılı *terminus ante quem*'dir. Halbuki orijinal eserin İkinci Gıyâseddin Mes'ud'dan, kendisine devlet erkânının daha evvelden bi'at ettikleri halife-i memleket, yani veliahd olarak bahsetmesine mukabil, muhtasarın aynı yerde onu zamanın Rum sultanı olarak göstermiş olması, 681 yılındaki cülûs tarihinin, muhtasarın telif edilmesi için *terminus post quem* olduğunu gösterir. Buna muhtasarda Alâeddin Ata Melik Cüveynî'ye yapılan ithafın zikredilmemesi ve Abaka'nın ölümden evvel gözden düşerek, 5 mart 1283'te vefat eden bir şahsiyet için yapılmış meth ü senaların terkedilmesi de ilâve edilebilir. Muhtasarın ikmal edildiği tarih daha yakın olarak ta hudutlandırılabilir: Muhtasar sahife 321'de Sahib-divan Şemseddin Muhammed Cüveynî'nin zikrinden sonra «rahmetüllah aleyhi» duası istimal olunmaktadır. Şu halde mezkûr zat ölmüş olarak bildiriliyor. Halbuki asıl nüshada sahife 686'da aynı yere tekabül eden mahalde bu zat henüz yaşar görülmektedir. Diğer taraftan biz Şemseddin Muhammed Cüveynî'nin İlhanî hükümdarı Argun tarafından 4 şaban 683'te, yani 16 ekim 1284'te idam ettirildiğini bilmekteyiz. Şuhalde muhtasar 1284 ekimi ile 1285 aralığı arasında ikmal edilmiş olmalıdır.

Muhtasarın müellifinin kim olduğuna gelince bu hususta *İslâm Ansiklopedisi*'nde verdiği izahatla, Adnan Erzi muhtasarın önsözünde adı geçen Nasireddin Yahya b. Muhammed b. Bîbi'nin hakihatte mevcut olmadığını, buradaki Yahya adının noktasız yazılmış el-Hüseyn'den yanlışlıkla istintaç edildiğini muknî bir şekilde izah ve ispat etmiştir¹. Şu halde muhtasarın müellifi gayrı mâlûm olarak kalmaktadır.

Orijinal eserin bilhassa şiirlere müteallik kısımlarında serbest bir tercüme edası taşıyan eski osmanlıca türkçe nüshası Yazıcıoğlu Ali'nin *Oğuznâme* veya *Selçuknâme* tesmiye edilen eserinde mündemiçtir. Eserini İkinci Murad adına kaleme alan Yazıcıoğlu 827 hicrî tarihinde telif ettiği kitabını² beş kısım halinde meşhur tarih eserlerinden tercüme suretiyle tedvin etmiş, bu arada

¹ Bk. *İslâm Ansiklopedisi*, s. 715.

² Bk. H. W. Duda, *Zeitgenössische Islamische Quellen und das Oğuznâme des Yazıcıoğlu 'Ali* (Bilgarska Akademiya na Naukite i Izkustvata, Kniga LXVI, 2, Sofya, 1943, s. 10).

bizim müellifimizden tercüme ettiği orijinali kitabının üçüncü kısmına dercetmiştir. Yazıcıoğlu bu tercümede, asıl eserde mevcut bazı parçaları atlamış, buna mukabil kendiliğinden bazı malûmat ilâve etmiştir. Bu eserin birçok nüshaları muhtelif kütüphanelerde mevcuttur. Bilhassa *el-Evâmir-ül-Alâiye* tercümesi bakımından tam ve güzel bir nüshası Berlin Devlet Kütüphanesinde bulunuyor. M. Th Houtsma, Paris ve Leiden'de bulunan iki nâtamam nüshaya müsteniden İbn Bibi tercümesinin takriben yarısını 1902 de neşretmiştir.

İmdi, İbn Bibi'nin eserinin bize kadar intikal eden üç şeklinden hangisinin garp âlemine tanıtılmasının uygun düşeceği meselesi şimdiye kadarki izahatımızla kendiliğinden cevaplandırılmış oluyor. Tabiatıyla en büyük ehemmiyeti taşıyan tarihî muhteva edebî sanat sarmaşıklarıyla, *el-Avâmir-ül-Alâiye*'de boğulup kalmıştır. Bunun içindir ki tercümeme muhtasarı esas tutmağı muvafık buldum. Çünkü bu muhtasar zaten zamanında, ehemmiyetli muhtevayı kaybetmeden, yalnızca eserin kolay okunmasını temin bakımından azamî ihtimam ve itina ile vücade getirilmiş birinci derecede mükemmel bir kaynak teşkil etmektedir. İbn Bibi'nin eseri üzerinde uğraşırken, kitabın hacmi üzerinde de durmak lâzımdı. Aynı mevzu hakkında mufassal ve muhtasar nüshalar arasında yapılacak sathî bir mukayese bile mufassalın verdiği malûmatın ne derece lüzumsuz tabir ve ifadelerle beyhude uzatılmış olduğunu ve muhtasardaki veciz ifadenin hakikî kıymetli muhtevadan hiçbir şey feda etmediğini gayet açık bir şekilde gösterecektir.

Muhtasarın Houtsma neşri, nâşire o zamanlar ne mufassal nüsha, ne de Yazıcıoğlu'nun tam nüshaları malûm olmadığı cihetle, metin bakımından bazı eksiklikler ve yanlışlıklar arzetedir. Zamanın icabatı göz önüne alınırsa, Houtsma'nın istemiyeerek düşmüş olduğu bu hataların da tercüme esnasında tashihi icabetti. Bu maksatla muhtasar metnini Ayasofya Kütüphanesi'nde bulunan mufassal nüsha ve bazı müphem noktaların aydınlatılması için de Yazıcıoğlu'nun *Oğuznâme*'siyle, ihtimamla mukayese ve mukabele ettim. Mufassal nüshanın mukabelesi bu nüsha ile muhtasar arasında mevcut muhteva farklarının açıkça meydana çıkmasını temin etti. Tarihî bakımdan bu farklar büyük bir ehem-

miyet taşımıyorlar. Maamafi muhtasar müellifinin eserine almadığı, fakat her hangi bir hususta ehemmiyetli görünen bütün mâlûmat kısaltılarak mufassaldan naklen zeyl halinde yaptığım tercümeyle eklenmiştir.

Uzun yıllarımı vakfettiğim bu eserimin 1958 senesi içinde intişar edeceğini ummaktayım¹. Eğer bununla Türk tarihinin mühim bir safhasını ilk elden kaynağıyla batı âlemine tanıtabilirim kendimi bahtiyar ve çok sevdiğim bu milletteki âlim arkadaşlarıma karşı medyun olduğum şükranın küçük bir kısmını ödenmiş addedeceğim².

¹ Nâşiri: Ejnar Munksgaard, Kopenhagen, Danimarka.

² Bu konferansın Türkçesinin hazırlanmasında sevgili dostum ve talebem Rikret İşıltan'ın yardımı oldu.